

О ДЕЛАТНОСТИ АРХИТЕКТЕ МИЛОСАВА МИТИЋА У БЕОГРАДУ

ЈЕЛЕНА ГАЧИЋ

САЖЕТАК:

Међу бројним ауторима који су допринели еманципаторском и уметничком развоју послератне архитектуре у Србији, значајно место заузима архитекта Милосав Митић. Још током студија препознат као талентован и уметнички надарен аутор, у потоњем периоду постаје члан респектабилне групе „Београдских 5“, заједно с колегама Михаилом Чанком, Леонардом Ленарчићем, Иваном Петровићем и Иваном Симовићем, учествујући на бројним јавним конкурсима и пројектујући капитална стамбена насеља и пратеће објекте на Новом Београду. Иако су га због његовог плодног професионалног ангажмана савременици правовремено препознали, изостала је темељита историографска валоризација, којом би личност и дело овог аутора били осветљени стручној и широј јавности. Отуд се овом приликом свеобухватно анализира живот и дело архитекте Митића у циљу што кохерентнијег тумачења његовог опуса у Београду.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Милосав Митић, српска послератна архитектура, Београдских 5, Михаило Чанак, Нови Београд*

ABSTRACT:

Architect Milosav Mitić figures prominently among numerous authors who contributed to the emancipatory and artistic development of the post-WWII architecture in Serbia. Recognised even in his student years as a talented and artistically inclined author, in the years to come Mitić became a member of the renowned Belgrade 5 group, together with his colleagues Mihailo Čanak, Leonardo Lenarčić, Ivan Petrović, and Ivan Simović, submitting designs to numerous public competitions and designing major housing areas and related facilities in Novi Beograd. Although his prolific professional engagement earned him timely acknowledgement of his contemporaries, a thorough historiographic evaluation that would put the life and work of this author in the limelight for both professional and general public is still missing. That is the very reason behind this comprehensive analysis of the life and work of architect Mitić, aimed at interpreting his Belgrade *oeuvre* as coherently as possible.

KEYWORDS: *Milosav Mitić, Serbian post-WWII architecture, Belgrade 5, Mihailo Čanak, Novi Beograd*

Градитељски фонд многобројних градова у Србији након Другог светског рата обогатиле су архитектонске материјализације различитих намена, дела истакнутих аутора која су кореспондирала са стилским тековинама епохе. Међутим, како због недовољне историјске дистанце, али и недостатка историографа посвећених овом просперитетном периоду архитектуре новијег доба, опуси многих архитеката и карактеристике објеката су неистражени и критериолошки неутемељени.¹ Управо је то случај с опусом архитекте Милосава Митића, чији је плодни професионални ангажман дуго коментарисан кроз фрагменте, иако је реализовао грађевине које су савременици препознали као значајне. У овом раду утврдиће се улога архитекте Митића у актуелним уметничким токовима архитектуре педесетих и шездесетих година прошлог века, његов допринос урбанистичком и архитектонском развоју града Београда, узор и стилска атрибуција, што има за циљ разумевање архитектуре послератног раздобља у целини. Такође, посебан значај заузима чињеница да се ово истраживање може посматрати као својеврстан омаж архитекти Митићу поводом навршених 50 година од његове смрти, 1970. године.

Милосав Митић је рођен 28. августа 1932. године у Тетову, у породици која се често селила, да би се на крају задржала у малом насељу Рева, између Панчева и Београда.² Током студија на Архитектонском факултету у Београду, 1953. године упознаје свог колегу, касније дугогодишњег сарадника и респектабилног архитекту, Михаила Чанка.³ Архитекта Чанак је оставио детаљне описе о личности, карактеру и уметничким настојањима Милосава Митића, који представљају драгоцену сведочанства, поготово ако се узме у обзир да је велики број скица, цртежа и пројеката из његовог студентског периода неповратно нестао. Посебно су били запажени пројекти за конкурс здравствених станица у Босни и Херцеговини и Хрватској из 1955. године, као и скица типског уличног киоска, који је тада представљао раритет по свежини замисли

и иновативним конструкцијама.⁴ Већ у том раном, формативном периоду архитекте Митића, запажало се настојање негирања стереотипних и диригованих израза, истичући у први план функционалност, обликовање и зрелост концепта, праћених једном изузетном графичком прецизношћу. Архитекта Чанак га описује следећим речима: *Многи о њему нисмо знали, али смо се одједном 1953. године, негде на шрећој години сјудија сви ми студентии почейници, нашли суочени са сазнањем да се међу нама налази један иошћуно зрели архићекћиа који зна шћиа хоће, и зна како ћио и да изрази. Њећови радови оноћ времена чинили су се буквално недосћижним, шћако да нисмо моћли ни да му завидимо, било је ћио, йросћио, нека друћа димензија.*⁵

Након апсолвирања 1956. године, запошљава се код Драгише Брашована, а потом код архитекте Радана Тришића у пројектном атељеу за архитектуру и урбанизам „Атриум“, који се налазио на Теразијама број 12.⁶ Године 1959/1960, прелази у Урбанистички завод Београда, где је радио на припреми детаљног плана централне зоне Новог Београда. Остатак професионалног ангажмана проводи у Институту за испитивање материјала Србије, где је реализовао своја капитална остварења. Преминуо је почетком 1970. године од емболије у Лондону, не досегнувши максимум својих стваралачких потенцијала.

Почетак његове стручне делатности везује се за период обнове модерне ауторске архитектуре интернационалног усмерења. Тој обнови је претходило коренито преуређење градитељских токова у Србији, примерено идеолошким циљевима новоуспостављене Савезне Федеративне Републике Југославије. Године непосредно након рата, између 1945. и 1950, у историографији се нотирају као време утицаја Совјетског Савеза, агитпропа и соцреализма у уметности и култури.⁷ Већ око 1950. године, друштвена средина је била спремна за неповратно разилажење с идејама социјалистичког реализма, када је било одржано Саветовање архитеката у Дубровнику.⁸ Постепено, аутори се одвајају од постојеће идеологизо-

ване праксе, тежећи ка студиозном, а не унапред нормираном решавању архитектонских проблема. Архитектура шездесетих и седамдесетих година, уз све стилске и морфолошке разлике које су се ослањале на светски тренд преозначавања интернационалног језика модернизма, с временом је постала означитељ пожељних друштвених вредности. Као симболична и дословна конструкција идеолошког поретка, архитектура је заступала идеју прогреса, слободе и еволуције, легитимишући захват модернизације југословенског друштва.⁹ У таквом друштвено-историјском контексту је стварао Милосав Митић, креирајући индивидуални израз у склопу модерне архитектуре интернационалног усмерења, као члан београдске школе архитектуре.¹⁰

Његово прво архитектонско остварење, док је био запослен у бироу „Атриум“, представља стамбено-управна зграда с приземљем и шест спратова у Нушићевој улици број 21 (сл. 1), чију градњу је финансирала Балканска кројачка задруга у периоду од 1958. до 1960. године.¹¹ Пројекат је првобитно одобрила 21. децембра 1957. Управа за извршење регулационог плана града Београда због успостављања органске везе с висинском регулацијом суседног објекта и повлачења од регулационе линије улице за 3,80 метара, чиме је испоштован захтев Урбанистичког завода. На првом и другом спрату су функционално распоређене просторије за потребе инвеститора – радионица, канцеларија шефа погона, гардеробе, салон, просторије женске дораде, моделарско одељење, рачуноводствени сектор и др., док су остали спратови намењени становању. Зграда је изграђена од армираног бетона, опеке, кречног малтера, набијеног бетона, с преградним зидовима од *dursol* плоча и делимично армиранобетонског скелета.¹² Фасаду карактерише једноставност концепта у виду хоризонталних трака од вештачког камена, чија је обрада и боја зависила од избора архитекте Митића. У приземљу се налази колонијада стубова с локалима, а на врху истакнута пергола, што је често било примењивано у архитектури стамбено-пословних објеката тог

Сл. 1 / Стамбено-управна зграда у Нушићевој број 21, 2020.
(фотографија Ј. Гаџић)

периода. Сведеност фасаде и специфичан обликовни концепт савременици су тумачили као пуристичку фазу, која је настала под директним утицајем Леонарда Ленарчића и Пола Рудолфа.¹³ Такође, због примене колонијаде стубова у приземљу, начина обликовања главног корпуса грађевине и перголе, може се упоредити са зградом Новинарског дома, делом архитекте Ернеста Вајсмана из 1935. године.¹⁴ Уређење и декорација локала и просторија извршена је накнадно према личној замисли архитекте Митића и потребама инвеститора, тако да је минималним техничким средствима успешно постигнуто просторно јединство спољашњости и унутрашњости.

Током шездесетих година прошлог века, архитекта Митић је у сарадњи с Леонардом Ленарчићем извео надградњу стамбено-пословног објекта у Његошевој улици број 19, која је била контролисана детаљним урбанистичким, конструктивним, функционалним и обликовним анализама што је резултирало веома успешном материјализацијом. Надградња је у овом случају оправдана с урбанистичког аспекта изједнача-

вањем венца зграде са суседним објектом, а аутори су дуго испитивали ефекте контраста модерне надградње и истористичке подлоге, трудећи се да је не угрозе.¹⁵

Делатност на Новом Београду

Најзначајнији део свог опуса Милосав Митић је остварио урбанистичким планирањем и пројектовањем стамбених објеката на градској општини Нови Београд. Наиме, Нови Београд је подигнут на терену који се простире између урбаних целина Београда и Земуна и лесног платоа Бежанија. Вековима је представљао границу између османског Београда и аустријског Земуна. Прве озбиљне градитељске реализације десиле су се између два светска рата изградњом великог пристаништа за ваздушни саобраћај у Европи пре Другог светског рата, аеродрома „Београд“ 1927–1931. године, према пројекту Милутина Миланковића.¹⁶ Непосредно пред Други светски рат, ангажована је једна група иностраних предузећа за насипање мочварних терена на делу пута између Београда и Земуна и обале Дунава.¹⁷ Ти предузимачи израдили су и регулациони план изградње, али се он није уклапао у Генерални план Београда, већ се односио само на насуте терене. Рат је прекинуо радове на насипању и сваку даљу изградњу на тој територији. После ослобођења земље од окупације, нови Генерални урбанистички план Београда нагласак ставља на ширење Београда преко Саве. Пошто се оценило да је то обиман и значајан задатак, издвојена је у оквиру Управе главног архитекте Београда, *јруија за Нови Београд*, коју је водио архитекта Милорад Мацура под непосредним руководством архитектке Николе Добровића.¹⁸

Остварење првог Петогодишњег плана (1947–1952) подразумевало је планску изградњу и проширење главног града земље. Тада су били расписани конкурси за израду пројеката Представништва владе, хотела „Југославија“, Дома ЦК КПЈ, Студентског дома и стамбених павиљона у Тошином бунару, а 20. јула 1947. године је приређена изложба пристиглих радова.¹⁹ Следеће го-

дине, образован је Савет за изградњу Новог Београда, а нешто касније и Дирекција за изградњу Новог Београда. С реорганизацијом државне управе крајем пете деценије, суштински се променио и програмски концепт изградње овог дела града. Првобитна идеја о формирању новог управног седишта државе замењена је концептом о простору са доминантним становањем.²⁰

Непрестане измене идеја и планова за Нови Београд представљале су захват репрезентације прокламованих вредности и проналажење нових путева архитектуре народа Југославије, као и потврду исправности кретања и напредовања целокупног друштва.²¹ Након доношења Генералног урбанистичког плана Новог Београда 1958. године према редифинисаном предлогу Бранка Петричића, Урбанистички завод на основу резултата конкурса за централи део ове општине осмишљава разраду централне зоне 1959. године у групи састављеној од реномираних аутора: Уроша Мартиновића, Милутина Главичког, Леонарда Ленарчића, Душана Миленковића, којима се придружио, тада још увек студент, управо Милосав Митић. План су осмислили као коначан исход дугог планирања у којем су постављене главне контуре Централне зоне Новог Београда које постоје и данас. На основу тог решења, Милутин Главички и Урош Мартиновић конципирали су 1962. године Регулациони план који је служио као основ за израду детаљних планова и урбанистичких услова свих будућих блокова и појединачних објеката.²²

Архитектонско-урбанистички конкурс за идејно решење Блока 21 расписан је 1959. године, а изградња је била планирана за 1960/1961. годину. Одлучено је да Урбанистички завод, с Урошем Мартиновићем као шефом групе, преузме рад на урбанистичком решењу ове зоне, формирајући радну групу у којој су били Милосав Митић, Леонард Ленарчић, Душан Миленковић и Милутин Главички. Блок 21 је креиран као наглашени угаони блок применом три архитектонско-урбанистичке типологије, особене за *интернационални сџил*: кулу, *шџанџилу* (хоризонтални блок) и ме-

андар.²³ Налази се на површини од 240.000 м² и предвиђен је за 10.000 становника. Фасаде објекта су морале бити обликоване с великом пажњом и једноставно, применом квалитетно обрађених материјала због чињенице да се налазе на репрезентативном месту, надомак погледа са тврђаве и Калемегдана, између два градска булевару и у близини планираног централног потеза СИВ – Железничка станица.²⁴

Пројекат меандра, ламеле и самачког хотела, планираног у нереализованом солитеру, добија млади тим тек дипломираних архитеката у саставу Милосав Митић, Михаило Чанак, Леонард Ленарчић и Иван Петровић, који свој први велики пројекат креирају у оквиру Института за испитивање материјала ИМС.²⁵ Ангажовао их је инвеститор, Одељење за изградњу грађевинских објеката ДСНО, по одобравању инвестиционог програма 14. јуна 1962. године.²⁶ Прво су реализовали ламелу (објекат Б-9), с приземљем, десет спратова и повученим поткровљем у јужном делу блока, која се пружала дуж осе паралелно с Булеваром Милентија Поповића, правцем југоисток–северозапад. У техничком опису као важан елемент се наводи потреба да објекат допринесе чврстини и целини утиска макроурбанистичког идентитета, који у исто време израста у тежњу да се створе сагледиве целине блиске човековом мерилу.

Узимајући ово у обзир, аутори су предложили решење које велику густину насељености решава усвајањем три паралелна конструктивна тракта, где су помоћне просторије смештене у средњи тракт, тако да се фасада у потпуности користи за смештај стамбених просторија у виду мањих двособних станова. Олакшавање утиска баријере постигли су композицијом по којој је објекат заједница седам истоветних делова ламела размакнутих за величину степеништа у стаклу, па је самим тим осветљеност просторија ефикаснија. Приземље је намењено искључиво за улазне холове и друштвене просторије различитих намена, а на спратовима су степеништа и станови са стандардизованим елементима у циљу што лакше префабрикације.²⁷ Станови су решени као

тзв. стан са кружном везом, који се након Другог светског рата примењују због строго дефинисаних прописа за становање, у којима су у периоду усмерене стамбене изградње минимизирани површине стамбеног простора.²⁸ У таквим околностима, примена кружне везе обезбеђивала је подизање општег квалитета стана, смањење некорисних комуникација, бољу социјалну интеграцију чланова домаћинства и др. У односу на прве послератне грађевине код којих је кружна веза присутна у сведеном облику, каснији примери, међу којима се истиче и овај објекат, указују на умеће пројектаната да функционалним структурисањем простора остваре сложене циркуларне шеме, које се понекад граниче са концептом *шекућеи* простора.²⁹

Конструктивни систем објекта чини монтажни армиранобетонски бондрук по патенту инж. Бранка Жежеља. Унутрашњу обраду просторија у становима неопходних за свакодневно функционисање станара карактерише избор материјала према строгим економским мерилима, али водећи рачуна о квалитету. Тако је у становима аплициран храстов и мозаик паркет, подолит домаће производње у просторијама за друштвене састанке и кухињама, док су зидови премазани поливинил бојама по избору пројектаната. По захтеву инвеститора, код прозора је примењен систем инж. Прљевића, али типског изгледа, са уским и широким крилима.³⁰

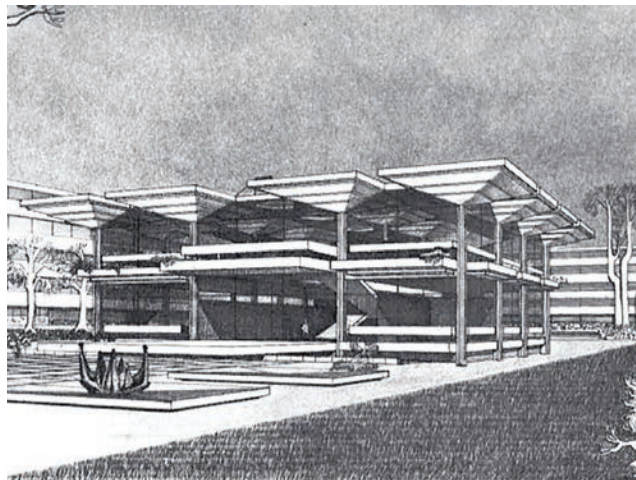
Главни фактор који је предодредио изглед обраде фасаде јесте захтев да архитектура објекта одговара у обликовном смислу месту изградње применом природног и квалитетног материјала по изгледу и трајности. На тај начин, реализована је једноставна, сведена и ненаметљива фасада изразите хоризонталности, с низом прозора и тераса. Пошто се из естетских разлога избор боје спољашњости ограничава на светле (бела или боја слоноваче), ауторски тим је имао ограничен број материјала на располагању. Након детаљних разматрања, одлучили су се за облогу од фасадне керамике боје слоноваче, домаће производње. Овај материјал својим димензијама, структуром (по-

Сл. 2 / Основна школа 'Јован Дучић' у Блоку 21, 2020.
(фотографија Ј. Гачић)

стављање с видљивим фугама), бојом и присношћу се приближава сагледивости људског ока, па је то био главни разлог зашто је изабран.³¹ Пошто чоне површине, попут приземља, тераса и парапета, стварају основну архитектонску арабеску зграде аутори одлучују да на њих буде аплицирана керамика, док су све остале површине (плафони балкона и приземља, повучен спрат у поткровљу) обојене дисперолом. Својом складном уметничком обрадом, објекат Б-9 је изазвао позитивну рецепцију код стручне јавности – био је предлажан за Октобарску награду града Београда и проглашаван за један од најлепших објеката у земљи.

У средишњем делу Блока 21 ауторски тим је исте године позиционирао стамбени објекат А-7, који је због велике дужине назван *меандер* и *Кинески зид*, с приземљем и четири спрата, наменивши му улогу повезивања свих објеката у просторну целину. Састоји се из девет трактова-ламела које се по сличностима у решењу спратова могу поделити на подужне и попречне. Попречне ламеле су југоисточне-северозападне оријентације, па су станови на спратовима решавани тако да се с једног степеништа улази у по два трособна стана по спрату.³² У приземљима ламела су смештене дечје јасле пројектоване по програму

Сл. 3 / Идејни пројекат дечјих установа у Блоку 21
(извор: Санак 1980: 17)

Завода за унапређење домаћинства из Београда, а на спратовима 794 стана с неопходним просторијама за свакодневни живот станара. За разлику од објекта Б-9, *меандер* није позитивно перципиран, јер му је замерана шематичност и монотонија у обликовању. Међутим, такви ставови нису били оправдани јер се радило о површинској структури код које је требало да изграђени трактови и околни простори буду кохерентни, а ниска спратност омогућила је добијање повољних концентрација станова високог квалитета, с аутентичном просторном организацијом.³³ Веома је значајан због своје ликовности, форме и симболике јер ако се посматра с аспекта односа према контексту периода у ком настаје, онда је евидентно до које мере су се архитекти трудили да испоштују пет принципа Ле Корбизјеове архитектуре: објекат издигнут на стубове, слободни план основе, пројектовање кровне баште, хоризонталне прозорске траке и слободно приземље.³⁴ Управо се мотив меандра везује за уметника Јулија Книфера, који га је извео у бројним варијацијама и техникама, с минималним, али ликовно значајним разликама једне исте формуле, па тако постаје веома присутан у уметничком и архитектонском обликовању. Преломљена и издуже-

Сл. 4 / Стамбена зграда у Блоку 29, 2020.
(фотографија Ј. Гачић)

на форма објекта А-7, габарит, велики број станова и ламеле подсећају на стамбени објекат Парк Хил у Шефилду, Велика Британија³⁵, што сведочи о прилежној упућености тима Ленарчић, Митић, Чанак и Петровић с актуелним тенденцијама у светској архитектури.

Основна школа „Јован Дучић“ у Блоку 21 (сл. 2) представља самостално остварење Милосава Митића и заправо једно од ретких које је у потпуности изведено према његовој првобитној замисли. Школу је пројектовао од 1961. до 1965. године према програму Одељења за просвету града Београда, на чијем конкурс је предложена за изградњу.³⁶ Налази се на простору између блокова зграда Б-9 и А-7 тако да се аутор суочио с мањком простора, што је решио концентрисаним груписањем маса и облика. На тај начин, тежио је да обезбеди што веће одстојање школе од станова како би се међусобне сметње умањиле, а истовремено добило што више слободног простора за школско игралиште. Извео је чисту квадратну основу, споља обрађену трајним материјалима који доприносе равнотежи са околним објектима исто тако обрађеним. Целокупни горњи део фасаде одликује се зидним површинама од неомалтерисаног бетона, с прозорима насупрот којих су

контрастирани потпрозорници и приземље од опеке, уносећи стилску и хроматску дивергентност у визуелни идентитет Блока 21. Међутим, под утицајем инвеститора и грађевинара, архитекта Митић је морао да одустане од првобитног предлога за пројекат дечјих установа који је подразумевао печуркасту кровну конструкцију, тако да је изграђена мање инвентивна грађевина, стандардизованог скелета и изгледа. (сл. 3)

Последње остварење архитекте Митића представља пројектовање стамбених зграда, школе, дечјих установа и центра месне заједнице у ново-београдском Блоку 29. Архитектонско обликовање стамбених објеката је у потпуности проистекло из његове замисли, али је при пројектовању сарађивао с Михаилом Чанком.³⁷ Ангажовао их је инвеститор Предузеће за газдовање стамбеним зградама савезних органа, у периоду од 1968. до 1973. године, док је радове изводило Грађевинско предузеће „Рад“.³⁸ Максималну пажњу је усмерио на школу, дечју установу и центар месне заједнице, чије је идејне пројекте сам осмислио и успео да их заврши пре смрти. Међутим, школа никада није изведена, док су центар и дечје установе потоњим програмским интервенцијама доста измењене.

Стамбене зграде (сл. 4) су карактеристичне по монтажном скелетном систему ИМС, у којем су успешно организовани станови различитих величина, решени јединственим типолошким обрасцем где простор за обедовање представља функционални ресурс стана. Неуобичајен је и склоп у којем су сложене стамбене јединице – око степеништа (има их по четири у згради) – концентрисана су по четири стана, којима се приступа преко заједничког тампон-простора који служи као вишеструка изолација и спремиште за дечја колица и бицикле.³⁹ Захваљујући том простору, основни трактови су се међусобно размакли десет метара, чиме су се оформиле разуђене основе у којима, поред атријума, доминирају сликовити торњеви степеништа. Аутори су заправо осмислили станове с проширеним комуникацијама у виду продужетка дневног боравка, што им је утиснуло посебан квалитет. Приликом

Сл. 5 / Дечје јасле у Блоку 29, 2020.
(фотографија Ј. Гачић)

опремања унутрашњих просторија аплицирани су квалитетни материјали попут храстовог паркета, венецијанског мозаика, винаж и кулије плоча и др., домаће производње.⁴⁰ Спољашња обрада је решена контрастирањем ребрастих бетонских елемената, опеке и бојених равни, као и балкона с фасадном керамиком која је раније поновљена на објектима Б-9 и А-7 у Блоку 21. Исти материјали су аплицирани на дечјим јаслама⁴¹ (сл. 5) и центру месне заједнице.⁴² (сл. 6)

Због примене натур-бетона, али и истицања јасне структуре објеката, како на фасадном платну тако и у основи, при чему се јасно разликују правци хоризонталних комуникација, могу се довести у везу са идејама брутализма.⁴³ Примена натур-бетона и опеке била је својеврстан тренд који је био заступљен крајем шездесетих и почетком седамдесетих година 20. века у Србији, који се јавио као последица тежње ка стварању нечег новог у условима интензивне префабрикације и усмерене стамбене изградње.⁴⁴ Такође, у историографији се ови објекти често класификују као изразити примери скулптуралне позне модерне, правца који је у архитектури дефинисао Михаило Чанак.⁴⁵ У целини гледано, архитекте Митић и Чанак су оваквим обликовним концептом, као и

Сл. 6 / Центар месне заједнице у Блоку 29, 2020.
(фотографија Ј. Гачић)

међусобним везивањем стамбених објеката приземним подрумима који граде пешачки амбијент, оплеменили урбани пејзаж Новог Београда новим ликовно-просторним вредностима.

Закључак

Милосав Митић је, као иновативан аутор београдске школе архитектуре, остварио значајна остварења различитих намена која су поменута у прегледима послератне архитектонске сцене у Србији. Савременици су препознали његов велики таленат и ерудицију, па је још током студија био запослен у еминентним бироима и институцијама, пројектујући крајем педесетих и почетком шездесетих година прошлог века самостално своја остварења. Иако због преране смрти није досегао пун стваралачки потенцијал, остварио је објекте који су обогатили урбани пејзаж и визуелни идентитет места на којима се налазе. Делатност на Новом Београду обележило је његово учешће у великим ауторским тимовима, што је било неопходно због обима посла и сложености функционалног програма подизаних објеката. Све њих одликује пажљиви однос детаља и целине, усклађеност с амбијентом, строго поштовање урбанистичко-техничких услова, кохерентност спољашњости и унутрашњости,

као и позивање на актуелне примере у европској архитектури. Међутим, неки пројекти, попут дечјих установа и центра месне заједнице у блоковима 21 и 29, сведоче о утицају инвеститора и програмских захтева на идеје и замисли архитектке, које нису могле бити реализоване у првобитном облику из прагматичних разлога. Зато се овим пионирским истраживањем делатности

архитекте Митића отвара потреба за даљим проучавањем његовог укупног рада и уметничког доприноса.

Јелена Д. Гачић,
историчар уметности, докторанд
Филозофски факултет Универзитета у Београду
jgacic@sezampro.rs

НАПОМЕНЕ:

- 1] О архитекти Митићу видети: Џанак 1980; Маневић 2008.
- 2] Џанак 1980: 3.
- 3] Током студија, 1953. године, Михаило Чанак с колегама Милосавом Митићем, Леонардом Ленарчићем, Иваном Петровићем и Иваном Симовићем оснива групу „Београдских 5“, чији је циљ био учешће на јавним архитектонским конкурсима. Бројни откупи, награде и више реализација (стамбене зграде Б-9 и А-7 у Блоку 21 на Новом Београду, Лиман I и II у Новом Саду), обележиће рад Групе: Маневић 2008: 374.
- 4] *Нав. дело*: 5.
- 5] Џанак 1980: 5.
- 6] ИАБ, ОГБ, 102-1-59.
- 7] Милашиновић Марић 2017: 17.
- 8] Живанчевић 2012: 546.
- 9] Ignjatović 2012: 692.
- 10] О делатности београдске школе архитектуре видети: Маневић 1972; Stojanović i Martinović 1978.
- 11] ИАБ, ОГБ, 102-1-59.
- 12] *Истио*.
- 13] Џанак 1980: 9.
- 14] Више о згради Новинарског дома видети: Кадјевић 2011.
- 15] Џанак 2003: 146.
- 16] Весковић и Јовановић 2018: 36.
- 17] Ристановић 2009: 13.
- 18] Стојановић 1975: 199.
- 19] Ристановић 2009: 14.
- 20] Весковић и Јовановић: 36.
- 21] Ignjatović 2012: 693.
- 22] Благојевић 2007: 182–185.
- 23] Весковић и Јовановић 2018: 40.
- 24] *Истио*.
- 25] Овом ауторском тиму су помагали сарадници, архитекти Б. Гавриловић, Љ. Јовановић и Б. Кујунчић.
- 26] ИАБ, СО Нови Београд Блок 21, кут. 21.
- 27] *Истио*.
- 28] Alfirević i Simonović Alfirević 2018: 7.
- 29] *Истио*.
- 30] ИАБ, СО Нови Београд Блок 21, кут. 21.
- 31] *Истио*.
- 32] ИАБ, СО Нови Београд Блок 21, кут. 5.
- 33] Џанак 1980: 19.
- 34] Мецанов 2014: 51.
- 35] Весковић и Јовановић 2018: 46.
- 36] ИАБ, СО Нови Београд Блок 21, кут. 30.
- 37] Такође и са сарадницама, архитектама Вукицом Бешлић и Бранком Гавриловић.
- 38] ИАБ, СО Нови Београд Блок 29, кут. 1.
- 39] Mitrović 2012: 63.
- 40] ИАБ, СО Нови Београд Блок 29, кут. 1.
- 41] Придржавајући се стриктно поставке да обданиште и центар месне заједнице, уколико су лоцирани у средини блока, морају бити што удаљенији од стамбених објеката, архитекта Митић задржава као и код својих претходних пројеката поједностављене, симетричне габарите. Обданиште је мали објекат, по вертикали диференциран на вртић у приземљу и јасле на спрату, адекватно повезан с екстеријером и функционално крајње једноставан: Џанак 1980: 37; ИАБ, 22, ТД, Блок 29, кут. 34.

42] Иако техничка документација за центар месне заједнице не постоји, на основу описа архитектке Чанка закључује се да је овај објекат подигнут на самом улазу у блок, где је фреквенција становника највећа. Састоји се од две етаже, првобитно богато програмски конципиран и усаглашен с архитектуром околних зграда. Међутим, током градње долази до редукције програма, када је сутерен већ у потпуности био изведен. Након смрти архитектке Митића, објекат је завршен према новом програму, знатно архитектонски осиромашеном, поједностављених фасадних површина и редукованих димензија, тако да се од

првобитне ауторове замисли мало шта може препознати: Čanak 1980: 37.

43] Alfirević i Simonović Alfirević 2017: 322.

44] Меџанов 2015: 158.

45] Архитекта Чанак наводи: *Архитектура која излаз из монополије и неурејознајљивости услерајној Интернационалној сјила изражи у истицању примарне и секундарне јласјике чиме се обезбеђује урејознајљивости објекта и аутора*: према Меџанов 2015: 159.

ЛИТЕРАТУРА:

Alfirević, Đ. i Simonović Alfirević, S. (2017), Brutalizam u srpskoj arhitekturi: stil ili nužnost, *Facta Universitatis: Architecture and Civil Engineering*, Vol. 15, No. 3 (Niš): 317–331.

Alfirević, Đ. i Simonović Alfirević, S. (2018), 'Социјалистички стан' у Југославији: образац или тенденција?, *Spatium*, број 40 (Београд): 8–17.

Благојевић, Љ. (2007), Нови Београд – оспорени модернизам, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства : Архитектонски факултет Универзитета у Београду : Завод за заштиту споменика културе града Београда.

Весковић, И. и Јовановић, Ј. (2018), Изградња блокова 21, 22, 23 Централне зоне Новог Београда и њихов значај у оквиру културног наслеђа Београда, *Наслеђе XIX* (Београд): 35–51.

Живанчевић, Ј. (2012), Социјалистички реализам у архитектонској и урбанистичкој теорији и пракси Југославије, докторска дисертација, Архитектонски факултет, Универзитет у Београду.

Ignjatović, A. (2012), *Tranzicija i reforme: arhitektura u Srbiji 1952–1980*, u: *Istorija umetnosti u Srbiji : XX vek : Realizmi i modernizmi oko hladnog rata*, том 2, ur. Šuvaković M., Beograd: Orion art: 689–710.

Кадјевић, А. (2011), Новинарски дом – значајно остварење хрватских архитеката у Београду, *Наслеђе XII* (Београд): 117–128.

Manević, Z. (1972), *Srpska arhitektura 1900–1970*, Beograd: Muzej primenjene umetnosti.

Маневић, З. (ред.) (2008), *Лексикон неимара = Encyclopaedia architectonica*, Београд: Грађевинска књига.

Марић Милашиновић, Д. (2017), *Полејне његесеје у срјској архитектури*, Београд: Орион арт.

Меџанов, Д. (2014), Прилог проучавању односа скулптуре и сликарства у модерној архитектури Београда у другој половини XX века, *Зборник Музеја примењене уметности*, год. 10, бр. 10 (Београд): 47–57.

Меџанов, Д. (2015), Просторна организација стамбених зграда грађених у Београду од 1947. до 1980. године у префабрикованим индустријализованим системима, докторска дисертација, Архитектонски факултет, Универзитет у Београду.

Mitrović, M. (2012), *Arhitektura Beograda: 1950–2012*, Beograd: JP „Službeni glasnik“.

Ристановић, С. В. (2009), *Нови Београд : грађинелски јогухвај века*, Београд: ИА „КСЕ-НА“.

Стојановић, Б. (1975), Историја Новог Београда (II део), *Годишњак рада Београда XXII* (Београд): 199–218.

Stojanović, B. i Martinović, U. (1978), *Beograd 1945–1975 : urbanizam : arhitektura*, Beograd: Tehnička knjiga.

Čanak, M. (1980), Milosav – Miša Mitić: arhitekta 1932–1970, *Informativni bilten centra za stanovanje* 26 (Beograd): 3–40.

Čanak, M. (2003), Masovna nadgradnja kao degenerativni faktor urbane rekonstrukcije, *Izgradnja*, vol. 57, br. 5 (Beograd): 145–156.

Summary: JELENA GAČIĆ

ON THE WORK OF ARCHITECT MILOSAV MITIĆ IN BELGRADE

Milosav Mitić belongs to the generation of architects who greatly contributed to the development of the post-WWII architecture in Serbia. Although working for a short period, from late 1950s to late 1960s, he created distinctive structures which added to the urban ambience of Belgrade with their striking appearance. In 1953, together with his colleagues Mihailo Čanak, Ivan Simović, Ivan Petrović, and Leonardo Lenarčić, he becomes a member of the Belgrade 5 group, famous for successful purchases, awards and developments. He starts his career of architect while still in his studies, by joining the architectural and urban planning design studio Atrium, where he has his first work, residential and administrative building at 21 Nušićeva Street, developed. Certainly, architect Mitić's chef-d'oeuvre is in Novi Beograd, where he starts the activities by planning the central zone of Novi Beograd in cooperation with Uroš Martinović, Dušan Milenković, Milutin Glavički, and Leonard Lenarčić. His original touch is seen in Block 21, where he designs residential buildings B-9 and A-7 in a large team of authors, as well as the Jovan Dučić Primary School, built according to his own design. These structures boast distinctive harmony of interior and exterior, the use of quality building material and complementarity with the urban surrounding, while residential buildings incorporate Le Corbusier's five points of a new architecture. The last work of architect Mitić, created jointly with architect Mihailo Čanak, are residential buildings, a nursery building and a local community office in Block 29, built in the IMS prefabricated construction system. The authors opted for the innovative use of natural concrete and bricks, thus creating works associated with the concepts of brutalist architecture and sculptural modernism. The significance of architect Mitić for the post-WWII architecture is manifold, for he managed in one decade of activity to express personal aesthetics that was in harmony with the then current trends of the Belgrade school of modern architecture, and to imprint Novi Beograd panorama with artistically valuable and distinguishing structures.

Jelena D. Gačić,
Art historian, PhD candidate
Faculty of Philosophy, University of Belgrade
jgacic@sezampro.rs

Illustrations

Fig. 1 The residential-administrative building at 21 Nušićeva Street, 2020 (photograph by J. Gačić)

Fig. 2 Jovan Dučić Primary School in Block 21, 2020 (photograph by J. Gačić)

Fig. 3 Concept designs for preschool facilities in Block 21 (source: Čanak 1980: 17)

Fig. 4 A residential building in Block 29, 2020 (photograph by J. Gačić)

Fig. 5 The nursery building in Block 29, 2020 (photograph by J. Gačić)

Fig. 6 The local community office in Block 29, 2020 (photograph by J. Gačić)